

İcmâ, istişâre ve yönetim sorumluluğu

İstanbul/Güngören'den Fırat Çelik: “Demokrasiyi İslâm için bir araç mı yoksa amaç olarak mı algılamalıyız? Yani beşerin eseri olan bir sistemi nasıl kabul edebiliriz? ‘Allah’ın indirdikleriyle hükmetmeyenler zalimlerin ta kendileridir’ âyetini nasıl anlamamız gerekiyor?”

1- Kur’ân bizim varlık nedenimizi (amacımızı) bizim dilimizden şöyle açıklar: “İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn.” (Biz Allah için varız ve biz Allah’a döneceğiz.).¹ Demek, varlık amacımız Allah’a ulaşmaktır. Bunun dışında hiçbir şey bizim için amaç olamaz; ancak her şey bu amaca dönük araçlar olabilir.

2- Kur’ân, insan fitratına uygun bir hukuk ortaya koymuş ve devletin yönetim biçimini, şeklini ve adını beşer irâdesine bırakmıştır. Beşer ise Allah’ın kuludur. Allah kullarını hesap gününde huzuruna alacak ve hesap soracaktır. Yönetim kademesinde bulunan kullarına, sistemin ve şeklin adı ne olursa olsun, hak, hukuk ve adâleti tatbik edip etmediğinden soracaktır.

3- Allah nezdinde devletin yönetim biçiminin adı değil; devlet yöneticilerinin icraatı ve ameli (Kur’ân’ın istediği ve bildirdiği tarzda hakkı ve adâleti uygulayıp uygulamadıkları, halka hak, hukuk ve eşitlik ilkelerine göre muâmele yapıp yapmadıkları, iş ve icraatlarında zulüm ve haksızlığın olup olmadığı...vs.) önemlidir. Çünkü her bir devlet yöneticisi önce Allah’ın kuludur. Kezâ Allah katında insanın yüzünü devlet sistemi değil, ameli ve yapıp ettikleri ak veya kara edecektir.

4- Demokrasi İslâm için ne araçtır, ne de amaçtır! İslâm’ın rakip olduğu hiçbir güç, din, sistem ve alternatif yoktur. İslâm’ın amacı insanların yüksek ahlâka ve Allah rızâsına ulaşmasıdır. Demokrasi ise, sadece beşerin tecrübelerle ulaştığı en olgun ve en gelişmiş bir yönetim biçiminin adıdır. İslâm her sistemde var olmuş ve her sistemi aydınlatmıştır. Demokrasiyi ve demokratik kültürü de aydınlatmaya ve geliştirmeye kabiliyetlidir.

5- Demokrasi ismi her ne kadar ilk çağ Yunan kültüründen gelmiş olsa da, eğer ismi

bir tarafa koyar ve öze inerse, rûha inerse, Üstad Bedüzzaman'ın ifâdesiyle, "rûhu meşrûtiyet, şeriattandır."2 Demokrasinin özünü ve rûhunu en olgun biçimde Kur'ân ortaya koymuş ve Müslümanlar Asr-ı Saadette uygulamışlardır. Şöyle ki: Demokraside halkın sesi ön plândadır, kamu denetimi esastır, çoğunluk görüşü müteberdir, yönetenlerin uygulamalarını toplum denetler, eleştirir, yani toplum yönetime bizzat katılır... Değil mi? Toplumun yönetime bizzat katılması İslâm'a ters olmadığı gibi; bunu Kur'ân emretmiş, ilk örneklerini de Asr-ı Saadet vermiştir. Dört halife devrinde halk yönetenleri hakkıyla denetliyordu, sorguluyordu, eleştiriyordu, yönetimde sivil inisiyatif söz sahibiydi. Sivil inisiyatifin sözü yönetenlerce dinleniyordu. Hazret-i Ebû Bekir (ra) seçilir seçilmez; "Sizin en iyiniz ben değilim. Size doğru olanı emredersem bana uyun. Size yanlış olanı emredersem beni kılıçlarınızla düzeltin" demişti. Hazret-i Ömer (ra) hutbeye çıktığında halktan birisi kalkıp, "Ey Ömer! Seni dinlemiyoruz! Senin bize verdiğin kumaşlardan biz bir tam elbise yaptırıyoruz. Fakat görüyoruz ki, sen kendi payına düşenle tam bir elbise yaptırmışsın!" diye sesini yükseltebiliyor ve itiraz edebiliyordu. Bu ses hiç de fitne veya bölücülük olarak değerlendirilmiyordu. Halife Ömer (ra) kızmadan, küçümsemeden vatandaşa izah veriyor, kendisinin oğlu Abdullah'ın payı ile birlikte ancak tam bir elbiseye mâlik olduğunu anlatıyor; halkı bilgilendiriyordu. Yine Hazret-i Ömer (ra) kadınlara fazla mehir vermeyi yasakladığında, bir Ensar kadını karşısına dikilip bu emrinde hatâlı olduğunu, Kur'ân'ın kadınlara verilen mehirlerin kısıtlanmaması gerektiğini bildirdiğini söyleyebiliyor ve buna karşılık koca Ömer de emrini geri alabiliyordu. Yani Asr-ı Saadette sivil inisiyatif ön plândaydı.

İslâmiyet tek adam veya tek zümre yönetimini değil, kamunun inisiyatif aldığı, toplumun denetim görevini üstlendiği, milletin söz sahibi olduğu, çoğunluk görüşünün tanındığı bir yönetim anlayışını onaylamanın da ötesinde, başlatmıştır. İslâmî bilgi kaynaklarından (edille-i şer'iyeden) olan "icma" işte böyle bir anlayışın ürünüdür. Üstad Bedüzzaman'ın ifâdesiyle, "İcmâ-i ümmet, şeriatta bir delil-i yakînîdir. Rey-i cumhur (toplumun görüşü) şeriatta bir esastır. Meyelân-ı amme (toplumun temâyülü, kamuoyu), şeriatta muteber ve muhteremdir."3 Dört mezhebe göre icma, önemli ve muteber bir bilgi kaynağıdır. Gücünü, Üstad Bedüzzaman Said Nursî'nin ifâdesiyle Kur'ân'dan alır. İlgili âyetler şunlardır: "İşlerde onlarla müşâvere et."4, "Onların aralarındaki işleri istişâre iledir."5

Yani Müslüman bilginlerin ve Müslüman kamuoyunun bir konudaki görüş çoğunluğundan ibâret olan icma, Allah'ın bir emir olarak bildirdiği, Müslümanların da bin dört yüz yıl önce uyguladığı önemli bir bilgi kaynağıdır. Demek beşeriyet demokrasi diye İslâmiyet'in bin dört yüz yıl önce esaslarını çizdiği, şartlarını belirlediği ve bir bilgi kurumu olarak kabul ettiği icmâ kurumuna yetişebiliyor ve

icmâ kurumunu kavrayabiliyorsa bu beşeriyet için sadece bir yüz akı teşkil eder. Demek isim her ne kadar Batıdan gelmiş olursa olsun, demokratik teâmüller İslâm'ın öz malıdır.

6- Bedüzzaman Hazretleri, "Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler"6 âyetini, "Allah'ın indirdiklerini tasdik etmeyenler" mânâsıyla tefsir etmiştir.7 Allah'ın indirdiklerini tasdik edenler, inşaallah, bu âyetteki tokada müstahak olmazlar.

Dipnotlar:

- 1- Bakara Sûresi: 156;
- 2- Münâzarât, s. 25;
- 3- Münâzarât, s. 26;
- 4- Âl-i İmrân Sûresi: 159;
- 5- Şûrâ Sûresi: 38;
- 6- Mâide Sûresi: 44, 45, 47;
- 7- Münâzarât, s. 78.